

مدل راهبردی رهبری ولایت فقیه در ج.ا.ا با تکیه بر دکترین، اهداف و سیاست‌های امامین انقلاب اسلامی

آیت الله سید احمد خاتمی^۱

عباس چهاردولی^۲

محمد علی عابدی پور^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۳/۶

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۵/۰۸

چکیده

علیرغم گذشت بیش سه دهه از پیروزی انقلاب با وجود پیشرفت‌های مختلف در عرصه‌های گوناگون ولی در حوزه ارائه مدل راهبردی رهبری ولایت فقیه عملکرد درخور توجهی مشاهده نمی‌شود. این ضعف به دلیل پایین بودن کارایی عملکردها، فقدان رویکرد مناسب و ورود افراد غیرمتخصص در این حوزه است. این پژوهش درصدد آن است که مدل راهبردی رهبری ولایت مطلقه فقیه را با تأکید بر دکترین، اهداف و سیاست‌های امام خمینی (رحمت‌الله علیه) و مقام معظم رهبری، با استفاده از روش تحقیق داده بنیاد ارائه نماید مدل راهبردی رهبری ولایت مطلقه فقیه بر اساس رهبری‌های امامین انقلاب اسلامی با تأکید بر سه محور دکترین، اهداف و سیاست‌ها، می‌تواند اقدامی در جهت رفع و اصلاح دغدغه‌ها و کمبودها در این حوزه باشد. از یافته‌های تحقیق آن است که گفتمان الهی حضرت امام (رحمت‌الله علیه) و مقام معظم رهبری در حوزه رهبری، ریشه در آموزه‌ها و مبانی معرفتی انبیا و اولیاء سلف دارد و اساس آن را می‌توان در توحید محوری، آخرت‌گرایی و اصل عدالت دانست.

در این تحقیق در حوزه دکترین مؤلفه‌هایی چون: توحید محوری، عدالت‌گرایی، آخرت-گرایی، جامع‌نگری اسلام، ... و در عرصه اهداف مؤلفه‌هایی چون: رساندن جامعه به سعادت و کمال، حرکت نظام در جهت الگوی حکومت علوی، اقامه عدل، اصل تربیت و فضیلت، و... در محور سیاست‌ها مؤلفه‌هایی مانند: قانون محوری، نفی سکولاریسم، ضرورت برخورداری فقیه از بیش از یک جنبه سیاسی-اجتماعی و قدرت تشخیص مصلحت جامعه، مردم‌سالاری دینی و..... استخراج گردید.

واژه‌های کلیدی: ولایت فقیه، رهبری، دکترین، سیاست‌ها، اهداف

۱- استاد حوزه و دانشگاه و عضو هیئت‌رئیس مجلس خبرگان رهبری

۲- عضو هیئت‌علمی دانا و مسئول مرکز تحول در علوم اسلامی

۳- نویسنده مسئول و دانشجوی دوره دکتری دانشگاه عالی دفاع ملی و پژوهشگر

(۱) مقدمه

انقلاب اسلامی ایران به رهبری بنیان‌گذار جمهوری اسلامی، امام خمینی (رحمت‌الله علیه) در زمانی به وقوع پیوست که هیچ‌یک از صاحب‌نظران سیاسی انتظار پیروزی آن را نداشتند زیرا در فضای حاکمیت دو بلوک شرق و غرب در جهان، ظهور انقلابی با عدم وابستگی به هیچ‌یک از ابرقدرت‌ها تقریباً محال به نظر می‌رسید، امام خمینی (رحمت‌الله علیه)، تنها با تکیه بر وعده‌های الهی و پشتوانه مردم خداجوی ایران توانست بر استبداد داخلی و استکبار جهانی فائق آید و پس از زمان کوتاهی نظام جمهوری اسلامی ایران مستقر گردید.

بدیهی است نظام جمهوری اسلامی ایران برای ادامه حیات خود و حضور ایمن و مؤثر در عرصه بازی جهانی، ناگزیر از ترسیم و تدوین نظام حکومتی و ارائه الگوی رهبری ولایت مطلقه فقیه که شاخصه بنیادی این نظام به شمار می‌رود به سایر کشورها است.

یادآوری این نکته ضروری است که جمهوری اسلامی ایران با مفروض دانستن «ضرورت حکومت و این حقیقت که از مهم‌ترین امور ضروری برای بشر وجود نظام اجتماعی و حکومت عادلانه ای است که حافظ حقوق جامعه باشد» (منتظری، ۱۴۰۸ ه ق: ۳) و نیز بهره‌مندی از الگوی حکومتی مبتنی بر اصل ولایت فقیه و تجربه بیش از سه دهه و برخوردارگی از منابع و سرمایه‌های انسانی و مادی ارزشمند، ظرفیت لازم برای پایه‌گذاری تمدن اسلامی در جهان را دارد.

بیان مسئله

پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ به رهبری امام خمینی (رحمت‌الله علیه) با شعار نه شرقی نه غربی جمهوری اسلامی، این پیام را برای جهانیان داشت که اسلام ناب محمدی به‌عنوان آخرین و کامل‌ترین دین آسمانی نویدبخش آزادی انسان‌ها از یوغ نظام‌های استکباری شرق و غرب در جهان است، «شعار «نه شرقی، نه غربی، جمهوری اسلامی»، یا شعار «استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی» که تعالیم امام و خطّ اشاره انگشت ایشان در دهان مردم انداخت، معنایش این بود که این انقلاب متّکی به اصول ثابت و مستحکمی است که نه به اصول سوسیالیسم اردوگاه آن روز شرق ارتباطی دارد، نه به اصول سرمایه‌داری لیبرال اردوگاه غرب. علت این‌که شرق و غرب با این انقلاب دشمنی کرده‌اند و سرسختی نشان داده‌اند، همین بود. (مقام معظم رهبری: ۱۴/۰۳/۱۳۸۱)

پیام این انقلاب پیامی بود و زبانی بود که نمی‌تواند و نمی‌توانست - به طبع حال - در مرزهای ایران منحصر بماند؛ یک مفهوم جهانی، یک حقیقت جهانی، یک حقیقت بشری به وسیله‌ی انقلاب پیام داده شد که هرکسی در دنیا آن را بشنود احساس می‌کند که به این پیام دل‌بسته است. آن پیام چیست؟ اگر بخواهیم آن پیام را در شکل اجتماعی و انسانی آن در یک جمله بیان بکنیم: مقابله‌ی با نظام سلطه است؛ این پیام انقلاب است. نظام سلطه، نظام تقسیم دنیا به ظالم و به مظلوم است؛ منطق انقلاب که منطق اسلام است، «لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ» است؛ نباید ظلم کنید و نباید بگذارید به شما ظلم بشود. (مقام معظم رهبری: ۲۶/۰۶/۱۳۹۲)

اما با توجه به گذشت بیش از سه دهه از انقلاب اسلامی و علیرغم پیشرفت‌های عظیم در عرصه‌های مختلف، باید به این حقیقت اذعان کرد که «صهیونیست‌ها و اسرائیل صفتان همواره نقشه شوم تازه طرح می‌کنند» (جوادی آملی، ۱۳۸۹: ۳۲۰) مواردی چند به مثابه دغدغه اصلی محقق در این پژوهش است از جمله: پایین بودن کارایی، فقدان رویکرد مناسب، و ورود افراد غیرمتخصص در این حوزه؛ به نظر می‌رسد با ارائه مدل راهبردی رهبری ولایت مطلقه فقیه بر اساس رهبری‌های امامین انقلاب اسلامی با تأکید بر سه محور دکترین، اهداف و سیاست‌ها، بتوان اقدامی در جهت رفع و اصلاح دغدغه‌ها و کمبودها داشت..

اهمیت و ضرورت تحقیق

اهمیت: ۱- تجربه موفق جمهوری اسلامی ایران در استقرار نظام سیاسی مبتنی بر دین و ارزش‌های منبعث از آن در مقطع زمانی که دین افیون جامعه معرفی می‌شد و یا تجربه لیبرال دمکراسی غرب به عنوان آخرین و بهترین الگوی حکومتی و حکمرانی مطلوب به جهانیان القا می‌گردید، موجب گردیده است تا نظام جمهوری اسلامی ایران گفتمان لیبرال دمکراسی غرب را به چالش بکشد.

۲- افکار عمومی جهانی عموماً و جغرافیای بیداری اسلامی در منطقه خصوصاً مشتاقانند تا از الگوی جمهوری اسلامی سرمشق گیرند. مقام معظم رهبری در این زمینه می‌فرماید:

«امروز که سخن جمهوری اسلامی مبنی بر بی‌نتیجه بودن نظام مارکسیستی تحقق یافته و در مورد نظام سرمایه‌داری نیز در حال تحقق است، نخبگان و روحانیون باید با استفاده از مبانی مستحکم عقلی و متناسب با نیازهای روز، معارف منطقی و ریشه‌دار اسلام را برای مشتاقانی که در سراسر دنیا در حال افزایش است ارائه کنند (مقام معظم رهبری: ۱۳۹۰)

۳- با توجه به این‌که ویژگی ممتاز و اساسی جمهوری اسلامی ایران با نظام‌های متعارف لیبرال

۳۸ ♦ فصلنامه امنیت ملی، سال ششم، شماره بیست و یکم، پاییز ۱۳۹۵

دمکراسی در وجود «جایگاه رهبری» است درحالی که در سایر نظام‌ها مرکز ثقل بر «دولت» قرار دارد، پرداختن به چیستی، چرایی و چگونگی سیستم رهبری در نظام جمهوری اسلامی ایران به‌خوبی احساس می‌گردد؛ بر این اساس و با توجه به سقوط نظام مارکسیستی در شرق و تزلزل در ارکان نظام سرمایه‌داری و لیبرال دمکراسی غرب، بیداری اسلامی در منطقه، این تحقیق درواقع پاسخی در برابر مطالبات جهانی برای نظام حکمرانی مطلوب به شمار می‌رود. «امروز دنیا بیشتر از هزار سال قبل آماده شنیدن سخن حق اسلام است امروز بشریت برای قبول حکومت الهی از هزار و دویست سیصد سال قبل مهیاتر است» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۳: ۴۵۰)

۴- تدوین و ثبت گفتمان «نظام حکومتی مبتنی بر "رهبری" و "تربیت و هدایت"» و نظارت دینی به‌گونه‌ای برای همه مدیران به‌عنوان راهبردی شفاف، ضروری، راهگشا و نویدبخش فردایی روشن است.
ضرورت:

- ۱- عدم تبیین مدل راهبردی رهبری ولایت‌فقیه در دهه چهارم انقلاب اسلامی برای جوانان و آینده‌سازان کشور با توجه به حجم گسترده تبلیغات و شبهات نسبت به ولایت مطلقه فقیه خطر گرایش آنان به‌سوی دیگر الگوهای حکومتی را به دنبال دارد.
- ۲- تأخیر در ارائه الگوی ولایت‌فقیه در مقابل نظام‌های مارکسیستی شرق و لیبرال دمکراسی غرب خطر ادامه سیطره آنان در قالب‌ها، شعارها و نمادهای دیگر را خواهد داشت.
- ۳- عدم تبیین و ارائه الگو برای کشورهای بی‌داری جغرافیای بیداری اسلامی قرارگرفته‌اند بیم گرایش این کشورها به‌سوی الگوی اسلامی سکولار را به دنبال خواهد داشت.
- ۴- عدم ارائه الگوی فوق برای جهانیان و ستم‌دیدگانی که از سلطه نظام‌های ظالمانه رنج می‌برند، استمرار این نظام سلطه را به دنبال خواهد داشت.

اهداف تحقیق

الف - هدف اصلی:

دست‌یابی به مدل راهبردی «رهبری ولایت مطلقه فقیه» با تکیه بر دکترین، سیاست‌ها و اهداف امامین انقلاب اسلامی
ب- اهداف فرعی:

۱- تبیین گفتمان الهی (حضرت امام خمینی (رحمت الله علیه) و حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در حوزه رهبری ولایت مطلقه فقیه

۲- تبیین دکترین، اهداف و سیاست‌ها در مدل راهبردی رهبری ولایت فقیه بر اساس گفتمان الهی حضرت امام خمینی (رحمت الله علیه) و حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

سوال‌های تحقیق

الف - سؤال اصلی:

مدل راهبردی «رهبری ولایت مطلقه فقیه» با تکیه بر دکترین، اهداف و سیاست‌ها امامین انقلاب اسلامی کدام است؟

ب- سؤال‌های فرعی:

۱- گفتمان حضرت امام خمینی (رحمت الله علیه) و حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در حوزه رهبری ولایت فقیه کدام است؟

۲- دکترین، اهداف و سیاست‌ها در مدل راهبردی رهبری ولایت مطلقه فقیه بر اساس گفتمان الهی ولایت فقیه (حضرت امام خمینی (رحمت الله علیه)، حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) کدام‌اند؟

۲) مبانی نظری

پیشینه تحقیق

بر اساس مطالعات انجام شده در کتابخانه‌ها و مراکز تحقیقاتی کشور مخصوصاً دانشگاه عالی دفاع ملی و کتابخانه و بخش پایان‌نامه‌های مدارج علمی حوزه علمیه قم، موسسه امام خمینی قم (زیر نظر آیه الله مصباح یزدی)، دبیرخانه مجلس خبرگان رهبری، کتابخانه ملی، ایران داک، نور مگز، دانشکده اطلاعات، دانشکده نیروی انتظامی و.. که انتظار می‌رفت در زمینه رهبری ولایت مطلقه فقیه با تأکید بر سیره رهبری امام خمینی (رحمت الله علیه) و مقام معظم رهبری مطالعه شده باشد، موضوعاتی که مستقیماً مرتبط با این پژوهش باشد، یافت نشد، در مواردی مرتبط با موضوع این تحقیق بود ولی یا مستقیماً از فرمایشات امام و مقام معظم رهبری استفاده نشده بود و یا الگوی راهبردی اداره امور در حوزه ولایت فقیه ارائه نشده بود؛ لذا در این پژوهش از تحقیقات انجام شده در مقطع دکتری و مقالات و همایش‌های انجام گرفته، که در آن‌ها به برخی از موضوعات این رساله اشاره شده است، بهره‌برداری گردیده و از نتایج تحقیقات صورت گرفته در زمینه دانش‌افزایی در

۴۰ فصلنامه امنیت ملی، سال ششم، شماره بیست و یکم، پاییز ۱۳۹۵

ادبیات تحقیق استفاده شده است. کاری که در این تحقیق انجام خواهد شد استخراج مدل راهبردی رهبری ولایت فقیه است که تا به حال انجام نشده است.

اندیشه‌ها، آراء، نظرات و رهنمودهای حضرت امام خمینی (رحمت‌الله علیه) و حضرت امام خامنه ای (مدظله‌العالی):

برای تبیین اندیشه‌ها، آراء، نظرات و رهنمودهای حضرت امام خمینی (رحمت‌الله علیه) و حضرت امام خامنه ای (مدظله‌العالی) از مدل تحلیلی با رویکرد چهار شاخه ای در عرصه‌های نظری، اخلاقی، رفتاری و روشی بهره خواهیم گرفت.

۱. نظری:

برای تبیین بعد نظری اندیشه‌ها و نظرات امام خمینی (رحمت‌الله علیه) و حضرت امام خامنه ای (مدظله‌العالی) از عناوین کلیدی مانند توحید محوری، عدالت محوری، آخرت‌گرایی و... استفاده شده است که در زیر به آن می‌پردازیم:

۱- توحید محوری:

«و لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ. يَغْمِرُ بزرگ اسلام همه چیزش را فدای اسلام کرد تا پرچم توحید را به اهتزاز درآورد؛ و ما به حکم پیروی از آن بزرگوار باید همه چیزمان را فدا کنیم تا پرچم توحید برقرار ماند.» (صحیفه امام، ج ۳، ص: ۴۲۱)

عدالت محوری

عدالت نه فقط در سیره عملی امام خمینی (رحمت‌الله علیه) برجسته است، بلکه به مثابه اصلی اساسی در منظومه اندیشه‌ای ایشان نسبت به زمامداران اسلام ضروری دانسته شده است:

«اسلام خدایش عادل است، پیغمبرش هم عادل است و معصوم، امامش هم عادل و معصوم است، قاضی اش هم معتبر است که عادل باشد، فقیهش هم معتبر است که عادل باشد، شاهد طلاقش هم معتبر است که عادل باشد، امام جماعتش هم معتبر است که عادل باشد، امام جمعه هم باید عادل باشد- از ذات مقدس کبریا گرفته تا آن آخر. زمامدار باید عادل باشد؛ ولاتشان هم باید عادل باشند...» (صحیفه امام، ج ۳، ص: ۳۰۵)

۲- آخرت‌گرایی:

... عمدۀ آن جهت است که انسان واقعاً بداند که یک روزی جواب باید بدهد. ... هیچ شبهه در این نیست که ما یک روزی باید جواب بدهیم. هر کدامان، هر کاری انجام بدهیم، یک روز

جواب می‌خواهد، انتقاد بکنیم، یک روز جواب می‌خواهد؛ انتقام‌گیری باشد، یک روز جواب می‌خواهد؛ و بدرفتاری باشد، یک روز جواب می‌خواهند از ما. این را ما باید حتماً توجه به آن داشته باشیم و داریم توجه؛ یعنی، هر کس مسلمان است، اعتقاد به اینکه معاد است و همه چیز دست آن، در آنجا رسیدگی می‌شود، و حاضر است، این جزو اعتقادات اسلام است. (صحیفه امام، ج ۱۹، ص: ۳۶۵)

۳- قانون محوری:

«من اول سال به آقایان عرض کردم که این سال خوب است سال اجرای قانون باشد. باید حدود معلوم بشود. آقای رئیس‌جمهور حدودش در قانون اساسی چه هست، یک‌قدم آن‌طرف بگذارد من با او مخالفت می‌کنم. ... نمی‌شود از شما پذیرفت که ما قانون را قبول نداریم. غلط می‌کنی قانون را قبول نداری...» (صحیفه امام، ج ۱۴، ص: ۳۷۷)

۱- جامع‌نگری اسلام:

«اسلام همه‌چیز است. قرآن همه‌چیز است. قرآن «انسان درست‌کن» است، کتاب انسان‌سازی است. قرآن همه‌چیز دارد: سیاست دارد، فقه دارد، فلسفه دارد، ...». (صحیفه امام، ج ۶، ص: ۲۸۷)

۴- نفی سکولاریسم:

«... این‌ها اسلام را در نظر ما، در نظر جاهلین مسخ کردند؛ اسلام را به‌صورت دیگر نشان دادند. و این از کیدهایی بود که با نقشه‌ها پیاده شده است؛ و ما خودمان هم باور کردیم «آخوند را به سیاست چه!» این حرف حرف استعمار است: آخوند را به سیاست چه؟! (صحیفه امام، ج ۶، ص: ۲۸۷)

۵- تأکید بر نقش معجزه‌آسای مردم:

از برجستگی‌های فلسفه سیاسی امام (رحمت‌الله علیه) مردم‌شناسی ایشان و اعتقاد به قدرت معجزه‌آسای مردم است؛ وی با اعتقاد و ایمان به این نکته اساسی، انقلاب اسلامی را به پیروزی رساند و سرمشق موفقی را برای همه نسل‌ها در همه عصرها به نمایش گذاشت. در این زمینه می‌فرماید:

«... اگر یک ملتی همگی قیام کردند و همه‌چیزشان را دارند می‌دهند برای این‌که آزادی و استقلال خودشان را به دست بیاورند، نمی‌شود این را با سرنیزه و حکومت نظامی و دولت نظامی - این آتش را - خواباند... کسی که گذشته از همه چیزش، دیگر اعتنا به حکومت نظامی نمی‌کند.» (امام

خمینی، ۱۳۶۱: ۱۹۱)

۶- ولایت فقیه از احکام اولیه است

«... ولایت فقیه و حکم حکومتی از احکام اولیه است. نهاد شورای نگهبان همیشه مورد تأیید این جانب است و به هیچ وجه تضعیف نشده و نخواهد شد. این نهاد باید همیشه با بیداری و هوشیاری در خدمت به اسلام و مسلمین کوشا باشد.» (صحیفه امام، ج ۲۰، ص: ۴۵۷)

۷- ضرورت برخورداری فقیه از بینش سیاسی-اجتماعی و قدرت تشخیص مصلحت جامعه

«... در حکومت اسلامی همیشه باید باب اجتهاد باز باشد و طبیعت انقلاب و نظام همواره اقتضا می‌کند که نظرات اجتهادی- فقهی در زمینه‌های مختلف و لو مخالف با یکدیگر آزادانه عرضه شود و کسی توان و حق جلوگیری از آن را ندارد ولی مهم شناخت درست حکومت و جامعه است که بر اساس آن نظام اسلامی بتواند به نفع مسلمانان برنامه‌ریزی کند که وحدت رویه و عمل ضروری است و همین جا است که اجتهاد مصطلح در حوزه‌ها کافی نیست بلکه یک فرد اگر اعلم در علوم معهود حوزه‌ها هم باشد ولی نتواند مصلحت جامعه را تشخیص دهد و یا نتواند افراد صالح و مفید را از افراد ناصالح تشخیص دهد و به‌طور کلی در زمینه اجتماعی و سیاسی فاقد بینش صحیح و قدرت تصمیم‌گیری باشد، این فرد در مسائل اجتماعی و حکومتی مجتهد نیست و نمی‌تواند زمام جامعه را به دست گیرد.» (صحیفه امام، ج ۲۱، ص: ۱۷۸)

۸- تلقی حوزه علمیه به‌عنوان قاعده نظام اسلامی

«... حوزه‌ی علمیه - همان‌طور که امام (رحمت‌الله علیه) مکرر فرمودند - قاعده‌ی نظام جمهوری اسلامی است و همه‌چیز روی این قاعده بنا شده و دوام خواهد یافت. (مقام معظم رهبری: ۱۳۶۸/۳/۲۲)

عنصر دوم، تهذیب و اخلاق است. ...

عنصر سوم، آگاهی سیاسی است. آگاهی سیاسی به مثابه‌ی چشمی است که اگر نداشته باشیم، آن دو عنصر دیگر در حرکت به ما کمک نخواهند کرد. (سخنرانی در مراسم بیعت هزاران تن از طلاب، فضلا و اساتید حوزه‌ی علمیه‌ی قم و روحانیون بیست کشور جهان ۱۳۶۸/۰۳/۲۲)

۹- مردمی بودن نظام شرط بقاء آن است

«ما در انقلابمان، از اول چند اصل را فهمیدیم. اسلام به ما این اصول را تعلیم داد و امام حکیم عظیم فقیه بزرگوارمان، بارها این اصول را به زبان‌های مختلف تکرار کرد. یکی از این اصول این بود که هر نظامی که بر پایه‌ی مردم بنیان‌گذاری نشده باشد، ماندنی نیست. مردم هستند که می‌توانند نظامی را به وجود آورند و وقتی به وجود آوردند، حفظ کنند؛ ولو تمام قدرت‌ها با آن‌ها

مخالفت کنند. اگر نظامی بر دوش مردم و بر پایه‌ی اعتقادات و احساسات و خواست و اراده‌ی آن‌ها نبود، این بنا ماندنی نیست. این، یکی از اصول ما بود و دائماً این مطلب تکرار شد.» (سخنرانی در دیدار با روحانیون، ۱۳۶۸/۱۰/۰۶)

۱۰- نظام ولایت فقیه یعنی حاکمیت دین و تقوا

«...اکنون مدنیت بشری شاهد آن است که کشوری با نظام ولایت فقیه - یعنی حاکمیت دین و تقوا - اداره می‌شود. این، برای بشریت که انواع نظام‌های بشری را آزموده و در هیچ‌یک درمان دردهای اساسی خود را نیافته، آزمایشی مهم و تعیین‌کننده است.» (پیام به دومین دوره‌ی مجلس خبرگان رهبری ۱۳۶۹/۱۲/۰۱)

۱۱- تشخیص درست موضوعات در فقه

«...یکی از کمبودهای اساسی فقه ما، ضعف معرفت به موضوعات است؛ چون حکم فقهی، حکمی کلی است که بر روی موضوع سوار می‌شود؛ به یک موضوع تعلق پیدا می‌کند. اگر فقیه موضوع را نشناسد، در شناخت حکم و در تطبیق، اشتباه خواهد کرد؛» (بیانات در جلسه‌ی پرسش و پاسخ دانشگاه تهران ۱۳۷۷/۰۲/۲۲)

۱۲- حاکمیت قرآن، فقه و فقیه علم و عدل

«... حکومت اسلامی، حکومت قرآن و حکومت فقه و فقیه و حکومت علم و عدل است..» (بیانات در دیدار روحانیون و طلاب ایرانی و خارجی در صحن «مدرسه‌ی فیضیه قم ۱۳۷۴/۰۹/۱۶)

۱۳- ولی فقیه سیاست‌گذار

«ولی فقیه در سیاست‌گذاری نقش اصلی را دارد؛ در اجرا مطلقاً دخالتی نمی‌کند؛ و سایر چیزهایی که در قانون اساسی ذکر شده است.» (بیانات در جلسه‌ی پرسش و پاسخ با مدیران مسئول و سردبیران نشریات دانشجویی ۱۳۷۷/۱۲/۰۴)

۱۴- ولایت فقیه « جزو مسلمات فقه شیعه است

«البته «ولایت فقیه» جزو مسلمات فقه شیعه است. این‌که حالا بعضی نیمه سوادها می‌گویند امام «ولایت فقیه» را ابتکار کرد و دیگر علما آن را قبول نداشتند، ناشی از بی‌اطلاعی است. کسی که با کلمات فقها آشناست، می‌داند که مسئله‌ی «ولایت فقیه» جزو مسائل روشن و واضح در فقه شیعه است..» (خطبه‌های نماز جمعه‌ی تهران ۱۳۷۸/۰۳/۱۴)

۱۵- حاکمیت اسلام

«... اهمیت کار امام (رحمت‌الله علیه) - که توقع این است ما این کار را تقویم درستی بکنیم - این بود که مسئله‌ی حاکمیت اسلام را مطرح کردند. حکومت اسلامی به معنای حکومت مسلمین نیست؛ به معنای حکومت اسلام است، و الا اگر فقط حکومت مسلمین باشد، حدّ اکثرش این است که مسلمانی در رأس کار می‌آید و رفتار شخصی او، رفتار خوبی خواهد بود. احیاناً نمی‌گذارد در ظواهر جامعه هم فسق و فجوری صورت گیرد؛ اما نظام کشور و اداره‌ی زندگی بر اساس اسلام نخواهد بود». (بیانات در دیدار اعضای هیئت‌علمی کنگره‌ی امام خمینی (رحمت‌الله علیه)

(۱۳۷۸/۱۱/۰۴)

۱۶- اقتدار درون‌زا

«... ما برای مسائل اقتصادی کشور همه‌ی تلاشمان بایستی متمرکز باشد بر روی مسائل داخلی؛ آن پیشرفتی، آن گشایشی ارزش دارد که متکی باشد به قدرت درونی یک ملت. یک ملت اگر به قدرت خود، به توانایی‌های خود متکی بود، دیگر از اخم یک کشور، از تحریم یک کشور متلاطم نمی‌شود؛ این را باید ما حل کنیم...» (بیانات در دیدار دانش‌آموزان و دانشجویان به مناسبت روز ملی مبارزه با استکبار جهانی: ۱۳۹۲/۸/۱۲)

۲. اخلاقی

در تبیین بعد اخلاقی اندیشه‌های امام (رحمت‌الله علیه) و مقام معظم رهبری مؤلفه‌هایی چون در تهذیب، تربیت و فضیلت، معنویت، عدالت و احیای هویت اسلامی بهره گرفته شده است:

۱- علم همراه با تهذیب نفس

از شاخص‌های منظومه فکری امام (رحمت‌الله علیه) در بعد منشی و اخلاقی آن است که ایشان «علم بدون تهذیب نفس» را نه فقط مفید ندانسته، بلکه حجاب بزرگ و مانع راه و هدایت جامعه معرفی می‌نماید:

«... اگر تهذیب نفس در کار نباشد، به ضرر دنیا و آخرت جامعه مسلمین تمام می‌شود. اصطلاحات اثری ندارد. علم توحید، اگر چنانچه مشفوع نباشد با این صفای نفس، همان علم توحید برای انسان وبال خواهد شد. (صحیفه امام، ج ۲، ص: ۱۸)

۲- اصل تربیت و فضیلت

«انبیا آمدند آدم درست کنند. اصل شغل انبیا غیر از این نیست که آدم سازی است. تمام نبوت‌ها، تمام کتاب‌های آسمانی، برای این آمده است که آدم درست کند؛ انسان درست کند؛ انسان با

فضیلت...». (صحیفه امام، ج ۷، ص: ۴۴۳)

معنویت، عدالت و احیای هویت اسلامی از جایگاه خاصی برخوردار است و رابطه اخلاق و تهذیب نفس در کشف حقایق مورد بررسی قرار می‌گیرد:

۳- معنویت، عدالت و احیای هویت اسلامی

«... پیام انقلاب اسلامی، پیام معنویت، توجّه به معنویت، وارد کردن عنصر معنویت در زندگی انسان و توجّه به اخلاق و خداست. هر جا که نام و پیام امام نفوذ کرد، معنویت را در آنجا به همراه برد... پیام دیگر انقلاب، «عدالت» است. در دنیا هر جا که ندای عدالت خواهی بلند شده است، این انقلاب آنجا را با خود و از خود و متناسب با خود یافته است و با حقجویان و عدالت خواهان عالم، همراهی کرده است. (بیانات در مراسم سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی (رحمت الله علیه) در مرقد مطهر ۱۳۷۴/۰۳/۱۴)

پیام بزرگ و مهم انقلاب ما برای امت اسلامی و جوامع و ملت‌های مسلمان، عبارت از «احیای هویت اسلامی، بازگشت به اسلام، بیداری مسلمانان و بازگشت به نهضت اسلامی» است. این، پیام بزرگ انقلاب ما به ملت‌های مسلمان است...» (بیانات در مراسم سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی (رحمت الله علیه) در مرقد مطهر ۱۳۷۴/۰۳/۱۴)

۴- تقوا محوری

«شما نهج البلاغه را از اوّل تا آخر نگاه کنید! سرتاپای نهج البلاغه تحریض بر تقواست؛ دعوت به تقوا و پرهیزکاری است...» (بیانات در دیدار با اقشار مختلف مردم به مناسبت میلاد امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) ۱۳۸۱/۰۶/۳۰)

۳. رفتاری:

در الگوی رفتاری و سلوک امام خمینی (رحمت الله علیه) و مقام معظم رهبری از مؤلفه‌هایی استفاده شده که در زیر به توضیح و تبیین آن‌ها پرداخته می‌شود:

۱- مردم‌سالاری دینی

«...مردم‌سالار سیاسی امام بزرگوار ما - که از متن اسلام گرفته شده است - مردم‌سالاری حقیقی است؛ مثل مردم‌سالاری آمریکایی و امثال آن، شعار و فریب و اغواگری ذهن‌های مردم نیست مردم بارای خود، بارادهی خود، با خواست خود و با ایمان خود راه را انتخاب می‌کنند؛ مسؤولان خود را هم انتخاب می‌کنند» (بیانات در مراسم پانزدهمین سالگرد ارتحال امام خمینی (رحمت

۲- اقامه عدل:

«ما که می‌گوییم حکومت اسلامی می‌گوییم، حکومت عدالت؛ ما می‌گوییم یک حاکمی باید باشد که به بیت‌المال مسلمین خیانت نکند...» (امام خمینی، ۱۳۶۱: ۱۳۰) و اما حکومت حق برای نفع مستضعفان و جلوگیری از ظلم و جور و اقامه عدالت اجتماعی، همان است که مثل سلیمان بن داود و پیامبر عظیم‌الشان اسلام - صلی‌الله‌علیه و اله - و اوصیای بزرگوارش برای آن کوشش می‌کردند؛ از بزرگ‌ترین واجبات و اقامه آن از والاترین عبادات است، چنانچه سیاست سالم که در این حکومت‌ها بوده از امور لازمه است. (صحیفه امام، ج ۲۱، ص: ۴۰۷)

۳- سعادت و کمال:

«... انبیاء علیهم‌السلام که برای سعادت بشر مبعوث شدند یعنی سعادت همه‌جانبه بشر، سعادت دنیای بشر، سعادت حیات دیگر بشر، آن‌ها می‌خواستند که انسان‌ها را به کمال لایق به انسانیت برسانند... ما هم به تبع نبی اکرم صلی‌الله‌علیه و اله و سلم قیام کردیم برای این‌که این ملت محروم را به کمال لایق خودش برسانیم.» (امام خمینی، ۱۳۶۱: ۲۷۰)

۴- دولت مری:

«... بچه‌های ما در هر زمانی موافق آن زمان باید تربیت بشوند... اسلام فقط عبادت نیست فقط تعلیم و تعلم عبادی و امثال این‌ها نیست. اسلام سیاست است، اسلام از سیاست دور نیست اسلام یک حکومت بزرگ به وجود آورده است یک مملکت بزرگ به وجود آورده است اسلام یک رژیم است یک رژیم سیاسی است منتها سایر رژیم‌ها از بسیاری امور غافل بودند و اسلام از هیچ‌چیز غافل نیست یعنی اسلام انسان را تربیت می‌کند به همه ابعاد که انسان دارد.» (امام خمینی، ۱۳۶۱: ۱۰۶)

۱۰۶

۵- نظام معتدل:

«یکی از اموری که لازم به توصیه و تذکر است آن است که اسلام نه سرمایه‌داری ظالمانه و بی‌حساب و محروم‌کننده‌ی توده‌های تحت ستم و ظلم موافق است... و نه رژیمی مانند رژیم کمونیسم و مارکسیسم لنینیسم است که با مالکیت فردی مخالف و قائل به اشتراک می‌باشند... بلکه یک رژیم معتدل با شناخت مالکیت و احترام به آن به نحو محدود در پیدا شدن مالکیت و مصرف که اگر به حق، به آن عمل شود، چرخ‌های اقتصادی سالم به راه می‌افتد و عدالت اجتماعی که لازمه یک رژیم سالم است تحقق می‌یابد.» (امام خمینی، ۱۳۶۱: ۲۰۰)

۶- فقه پویا و جواهری:

«این جانب معتقد به فقه سنتی و اجتهاد جواهری هستم و تخلف از آن را جایز نمی‌دانم اجتهاد به همان سبک صحیح است ولی این بدان معنا نیست که فقه اسلام پویا نیست. زمان و مکان دو عنصر تعیین‌کننده در اجتهادند، مسئله ای که در قدیم دارای حکمی بوده است به‌ظاهر همان مسئله در روابط حاکم بر سیاست و اجتماع و اقتصاد یک نظام ممکن است حکم جدیدی پیدا کند» (امام خمینی، ۱۳۶۱: ۹۸)

۷- فقیه عالم عادل مدیر

«... دو صفت برای والی ضروری است صفاتی که اساس حکومت قانونی است و امکان ندارد تحقق چنین حکومتی جز به‌واسطه چنین صفاتی که عبارت‌اند از: ۱- علم به قانون ۲- عدالت و اما ویژگی کفایت یعنی شایستگی و قدرت اداره جامعه جزء ویژگی علم محسوب می‌گردد البته با تلقی حوزه‌ی وسیع‌تری از علم و شکی نیست در ضرورت وجود کفایت در حاکم و یا می‌توان ویژگی کفایت را به‌عنوان شرط سوم از شروط اساسی حاکم نام» (امام خمینی، بی‌تا: ۶۴)

۸- اختیارات الهی ولی فقیه

امام (رحمت‌الله علیه) در پاسخ به این سؤال که آیا حاکم و ولی فقیه ولایت تصرف در اموال و انفس به‌طور کل و مطلق دارد؟ می‌فرماید: هر جا که مصلحت اسلام و نظام اقتضاء کند، حق اعمال ولایت دارد... (استفتاءات، ج ۳، ص: ۴۸۳)

لایت فقیه هست، ولایت فقیه برای شما یک هدیه الهی است». (صحیفه امام، ج ۸، ص: ۲۸۲)

۹- حکومت قانون

«حکومت، حکومت قانون است. حتی حکومت رسول‌الله (صلی‌الله علیه و اله و سلم)، حکومت امیرالمؤمنین - سلام‌الله‌علیه - حکومت قانون است. یعنی قانون، آن‌ها را سرکار آورده است. أُطِيعُوا اللَّهَ و أُطِيعُوا الرَّسُولَ و أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ حکم خداست. آن‌ها به حکم قانون، واجب‌الاطاعه هستند. پس حکم مال قانون است؛ قانون حکومت می‌کند در مملکت اسلامی؛ غیر قانون هیچ حکومتی ندارد». (صحیفه امام، ج ۸، ص: ۲۸۲)

۱۰- حاکمیت اسلام

«ما جمهوری اسلامی لفظی نخواستیم؛ ... ما که می‌گوییم حکومت همان‌طور که اسلامی است، محتوایش هم اسلامی باشد.» (صحیفه امام، ج ۸، ص: ۲۸۳)

۱۱- آزادی مشروط

«آزادی در حدود قانون است، بنا براین، این توهم که خوب حالا جمهوری اسلامی شده است و حالا هرکسی خودش هر کاری می‌خواهد بکند، آزادی شده است و آزاد هر کاری بخواهد بکند، این‌ها نیست. آزادی در حدود قانون است. یعنی آن مقداری که خدای تبارک و تعالی به ما آزادی داده است در آن مقدار آزاد هستیم. (صحیفه امام، ج ۱۰، ص: ۳۵۳)

۱۲- فقیه مانع دیکتاتوری

«استبداد را ما می‌خواهیم جلوییش را بگیریم. با همین ماده ای که در قانون اساسی است که ولایت فقیه را درست کرده این استبداد را جلوییش را می‌گیرند...» (صحیفه امام، ج ۱۱، ص: ۴۶۴)

۱۳- مشروعیت و مقبولیت

حضرت امام (رحمت‌الله علیه) نظام اسلامی را بهره‌مند از مشروعیت و مقبولیت می‌داند، مشروعیت از اسلام، امر خدا و نصب فقیه و مقبولیت ناشی از رأی و اقبال مردم است.

"... اگر چنانچه فقیه در کار نباشد، ولایت فقیه در کار نباشد، طاغوت است...". (صحیفه امام، ج ۱۰، ص: ۲۲۱)

«ولایت در جمیع صور دارد. لکن تولی امور مسلمین و تشکیل حکومت بستگی دارد به آرای اکثریت مسلمین، که در قانون اساسی هم از آن یاد شده است، و در صدر اسلام تعبیر می‌شده به بیعت با ولی مسلمین.» (صحیفه امام، ج ۲۰، ص: ۴۵۹)

۱۴- نظارت ولی فقیه

«...من به همه ملت، به همه قوای انتظامی، اطمینان می‌دهم که امر دولت اسلامی، اگر با نظارت فقیه و ولایت فقیه باشد، آسیبی بر این مملکت نخواهد وارد شد. گویندگان و نویسندگان نترسند از حکومت اسلامی، و نترسند از ولایت فقیه. ولایت فقیه آن‌طور که اسلام مقرر فرموده است و ائمه ما نصب فرموده‌اند به کسی صدمه وارد نمی‌کند.» (صحیفه امام، ج ۱۰، ص: ۵۸)

"... این (فقیه) نظارت می‌کند بر این‌که مبدا خیانت بشود..." (صحیفه امام، ج ۱۰، ص: ۵۲۶)

۱۵- اختیارات الهی ولی فقیه

"... این‌که در این قانون اساسی یک مطلبی - و لو به نظر من یک قدری ناقص است و روحانیت بیشتر از این در اسلام اختیارات دارد و آقابان برای این‌که خوب دیگر خیلی با این روشنفکرها مخالفت نکنند یک مقداری کوتاه آمدند- این‌که در قانون اساسی هست، این بعضی شئون ولایت فقیه هست نه همه شئون ولایت فقیه. و از ولایت فقیه آن طوری که اسلام قرار داده است، به آن

شرایطی که اسلام قرار داده است، هیچ کس ضرر نمی بیند." (صحیفه امام، ج ۱۱، ص: ۴۶۴)

۱۶- گره گشایی مجمع مصلحت نظام

«...برای غایت احتیاط، در صورتی که بین مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان شرعاً و قانوناً توافق حاصل نشد، مجمعی مرکب از فقهای محترم شورای نگهبان و حضرات حجج اسلام: خامنه‌ای، هاشمی، اردبیلی، توسلی و وزیر مربوط، برای تشخیص مصلحت نظام اسلامی تشکیل گردد؛ و در صورت لزوم از کارشناسان دیگری هم دعوت به عمل آید و پس از مشورت‌های لازم، رأی اکثریت اعضای حاضر این مجمع مورد عمل قرار گیرد.» (صحیفه امام، ج ۲۰، ص: ۴۶۵)

۱۷- عدم جواز رد احکام ثانویه

" این نکته نیز لازم است که تذکر داده شود که رد احکام ثانویه پس از تشخیص موضوع به وسیله عرف کارشناس، با رد احکام اولیه فرقی ندارد، چون هر دو احکام الله می باشند..." (صحیفه امام، ج ۱۷، ص: ۳۲۱)

۱۸- وفاداری جریان‌های فکری و سیاسی به اسلام و انقلاب

«تا زمانی که اختلاف و موضع‌گیری‌ها در حریم مسائل مذکور (غیر زیربنایی) است، تهدیدی متوجه انقلاب نیست. اختلاف اگر زیربنایی و اصولی شد، موجب سستی نظام می‌شود و این مسئله روشن است که بین افراد و جناح‌های موجود وابسته به انقلاب اگر اختلاف هم باشد، صرفاً سیاسی است و لو این که شکل عقیدتی به آن داده شود.» (صحیفه امام، ج ۲۱، ص: ۱۷۹)

۱۹- حل ضرورت‌های کشور با مکانیسم «احکام ثانویه» و «ولایت فقیه»

«...و از شورای محترم نگهبان می‌خواهم و توصیه می‌کنم، چه در نسل حاضر و چه در نسل‌های آینده، که باکمال دقت و قدرت وظایف اسلامی و ملی خود را ایفا و تحت تأثیر هیچ قدرتی واقع نشوند و از قوانین مخالف با شرع مطهر و قانون اساسی بدون هیچ ملاحظه جلوگیری نمایند و باملاحظه ضرورت کشور که گاهی با احکام ثانویه و گاهی به ولایت فقیه باید اجرا شود توجه نمایند» (وصیت‌نامه، متن، ص: ۴۶)

۲۰- نقش نظارتی ولی فقیه:

واقعیت این است که اگر در حکومتی نظارت نباشد فساد آن جامعه را فرامی‌گیرد بر این اساس هم پیامبر (صلی الله علیه و اله و سلم) و هم امیرالمؤمنین (علیه السلام) در حوزه‌های حکومتی تحت امر خویش نظارت‌های رسمی، غیررسمی، آشکار و غیر آشکار داشته‌اند:

۵۰- فصلنامه امنیت ملی، سال ششم، شماره بیست و یکم، پاییز ۱۳۹۵

امیرالمؤمنین (علیه السلام) ضرورت نظارت مخفی را به مالک اشتر گوشزد کرده می‌فرماید:

«... ثُمَّ تَفَقَّدُوا أَعْمَالَهُمْ، وَابْعَثُوا الْعُيُونَ مِنْ أَهْلِ الصِّدْقِ وَالْوَفَاءِ عَلَيْهِمْ ... فَإِنْ أَحَدٌ مِنْهُمْ بَسَطَ يَدَهُ إِلَى خِيَانَتِهِ اجْتَمَعَتْ بِهَا عَلَيْهِ عِنْدَكَ أَخْبَارُ عُيُونِكَ، اِكْتَفَيْتَ بِذَلِكَ شَاهِدًا، فَبَسَطْتَ عَلَيْهِ الْعُقُوبَةَ فِي بَدَنِهِ (يديه) وَأَخَذْتَهُ بِمَا أَصَابَ مِنْ عَمَلِهِ...». (مکاتیب الأئمة عليهم السلام، ج ۱، ص: ۲۱۵)

۲۱- قاطعیت در راه هدف، شجاعت و هزینة دادن برای آن

«من از آن آدم‌ها نیستم که اگر یک حکمی کردم بنشینم چرت بزنم که این حکم خودش برود؛ من راه می‌افتم دنبالش. اگر من خدای نخواسته، یک وقتی دیدم که مصلحت اسلام اقتضا می‌کند که یک حرفی بزنم، می‌زنم و دنبالش راه می‌افتم و از هیچ چیز نمی‌ترسم بحمد الله تعالی. و الله، تا حالا نترسیده‌ام [بإِزْازِ احْساساتِ حَضْرارِ]. آن روز هم که می‌بردندم، آن‌ها می‌ترسیدند؛ من آن‌ها را تسلیت می‌دادم که نترسید. [خنده حضار]» (صحیفه امام، ج ۱، ص: ۲۹۲)

۲۲- تأکید بر اسلام و تقویت دین و وحدت

«من به تمام دنیا با قاطعیت اعلام می‌کنم که اگر جهان خواران بخواهند در مقابل دین ما بایستند، ما در مقابل همه دنیای آنان خواهیم ایستاد.» (صحیفه امام، ج ۲۰، ص: ۳۲۵)

«... آمال و آرزوی ما این باشد که دین او را تقویت بکنیم و اسلام را در بین بشر پیاده کنیم.» (صحیفه امام، ج ۱۷، ص: ۴۳۶)

۲۳- هشدار نسبت به آسیب‌ها و انحراف‌های فکری حوزویان

«وقتی شعار جدایی دین از سیاست جا افتاد و فقاقت در منطق ناآگاهان، "غرق شدن در احکام فردی و عبادی" شد و قهراً فقیه هم مجاز نبود که از این دایره و حصار بیرون رود و در سیاست [و] حکومت دخالت نماید، حماقت روحانی در معاشرت با مردم فضیلت شد.

به‌زعم بعض افراد، روحانیت زمانی قابل احترام و تکریم بود که حماقت از سرپای وجودش ببارد و الا عالم سیاست و روحانی کاردان و زیرک، کاسه‌ای زیر نیم کاسه داشت و این از مسائل رایج حوزه‌ها بود که هر کس کج‌راه می‌رفت متدین‌تر بود. یادگرفتن زبان خارجی، کفر و فلسفه و عرفان، گناه و شرک بشمار می‌رفت.» (صحیفه امام، ج ۲۱، ص: ۲۷۸)

۲۴- درهم تنیدگی معنویت و سیاست

«... در مکتب سیاسی امام (رحمت الله علیه)، معنویت با سیاست درهم تنیده است، در مکتب سیاسی امام (رحمت الله علیه)، معنویت از سیاست جدا نیست؛ سیاست و عرفان، سیاست و اخلاق. امام

(رحمت الله علیه) که تجسم مکتب سیاسی خود بود، سیاست و معنویت را باهم داشت و همین را دنبال می کرد؛». (بیانات در مراسم پانزدهمین سالگرد ارتحال امام خمینی (رحمت الله) ۱۴/۳/۱۳۸۳)

۲۵- نگاه بین المللی و جهانی

۲۶- «... از شاخص های مکتب سیاسی امام، نگاه بین المللی و جهانی این مکتب است. مخاطب امام در سخن و ایده سیاسی خود، بشریت است؛ نه فقط ملت ایران...». (بیانات در مراسم پانزدهمین سالگرد ارتحال امام خمینی (رحمت الله) ۱۴/۳/۱۳۸۳)

۲۷- پاسداری از ارزش ها

«شاخص مهم دیگر مکتب سیاسی امام بزرگوار ما پاسداری از ارزش هاست، که مظهر آن را امام بزرگوار در تبیین مسئله ی ولایت فقیه روشن کردند... پاسداری و دیده بانی حرکت کلی نظام به سمت هدف های آرمانی و عالی اش، مهم ترین و اساسی ترین نقش ولایت فقیه است. امام بزرگوار این نقش را از متن فقه سیاسی اسلام و از متن دین فهمید و استنباط کرد؛ همچنان که در طول تاریخ شیعه و تاریخ فقه شیعی در تمام ادوار، فقهای ما این را از دین فهمیدند و شناختند و به آن اذعان کردند. البته فقها برای تحقق آن فرصت پیدا نکردند، اما این را جزو مسلمات فقه اسلام شناختند و دانستند؛ و همین طور هم هست.» (بیانات در مراسم پانزدهمین سالگرد ارتحال امام خمینی (رحمت الله) ۱۴/۳/۱۳۸۳)

۳) روش تحقیق

نوع تحقیق

نوع تحقیق با توجه به این که درصدد ارائه نظریه و الگو است، بنیادی است و از جهت این که انتظار می رود در نظام ج.ا.ا و دیگر کشورها و در جغرافیای بیداری اسلامی مورد استفاده واقع گردد از نوع کاربردی است.

- روش تحقیق

در این مقاله از روش تحقیق داده بنیاد استفاده شده است.

- قلمرو تحقیق

قلمرو پژوهش مقطع زمانی سه دهه انقلاب اسلامی ایران است. اما بدیهی است برای تبیین مبانی اندیشه ای امام خمینی (رحمت الله علیه) و مقام معظم رهبری، گاه لازم است به بیانات

۵۲ فصلنامه امنیت ملی، سال ششم، شماره بیست و یکم، پاییز ۱۳۹۵

ایشان که قبل از مقطع یادشده ایراد گردیده است، نیز استناد گردد.

جامعه آماری تحقیق

سخنان، پیام‌ها، احکام، رهنمودها و تألیفات امام (رحمت‌الله علیه) و مقام معظم رهبری که در مجموعه نرم افزارهای صحیفه نور، حدیث ولایت و پایگاه اینترنتی مقام معظم رهبری آمده است.

- حجم نمونه آماری و روش نمونه‌گیری

در این پژوهش به دلیل این‌که اساس پژوهش بر مبنای تألیفات، بیانات، سیره و رفتار امام (رحمت‌الله علیه) و مقام معظم رهبری انجام می‌شود و استنباط بر اساس آن‌هاست، از این منظر جامعه نخبگی و مراجعه به آنان در مرحله اول وجود نخواهد داشت؛ بنابراین حجم نمونه و

روش نمونه‌گیری نخواهد داشت

- روش و ابزار گردآوری داده‌ها

«روش کتابخانه‌ای» از طریق گردآوری اطلاعات، فیش‌برداری از اسناد و مدارک، فیلم‌ها،

مصاحبه‌ها، سخنرانی‌ها، پیام‌ها، تدابیر و استفاده از سایت اینترنتی مقام معظم رهبری

- روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها، (استنباطی) و در قالب روش کیفی از متون و منابع یادشده در ابزار گردآوری اطلاعات است.

تبیین دکترین، اهداف و سیاست‌ها در سلوک و سیره رهبری امامین انقلاب اسلامی یادآوری این نکته ضروری است که به دلیل آن‌که کدها در این مرحله به‌طور صریح از متن بیانات امام (رحمت‌الله) و مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) اخذشده است، حساسیت نظری نداشتند.

جدول وجود یا عدم وجود حساسیت نظری (در حوزه دکترین)

ردیف	دکترین	عدم حساسیت نظری	حساسیت نظری	ملاحظات
۱	توحید محوری			
۲	عدالت محوری			
۳	آخرت‌گرایی			

			جامع‌نگری اسلام	۴
			تأکید بر نقش معجزه‌آسای مردم	۵
			ولایت فقیه از احکام اولیه است	۶
			قانونی و قانون‌گرا بودن	۷
			آزادی در حدود قانون	۸
			مشروعیت و مقبولیت	۹
			اختیارات فقیه فراتر از قانون اساسی است	۱۰
			درهم‌تنیدگی معنویت و سیاست	۱۱
			نگاه بین‌المللی و جهانی	۱۲
			تلقی حوزه علمیه به‌عنوان قاعده نظام اسلامی (با تأکید بر سه عنصر فقه، تهذیب و آگاهی سیاسی)	۱۳
			مردمی بودن نظام شرط بقاء آن است	۱۴
			ولایت فقیه حکومت معیارهاست، ولی فقیه در سیاست‌گذاری نقش اصلی را دارد؛ نه در اجرا	۱۵
			ولایت فقیه « جزو مسلمات فقه شیعه است	۱۶
			حکومت اسلامی به معنای حکومت مسلمانان نیست نقطه‌ی قوت در این نوع حکومت: ۱- ایمان ۲- وحدت دولت- ملت است.	۱۷
			معنویت، عدالت و احیای هویت اسلامی	۱۸

			تکلیف گرایی	۱۹
			بندگی و عبودیت خدا	۲۰
			نفی سکولاریسم	۲۱
			ضرورت برخورداری فقیه از بینش سیاسی-اجتماعی و قدرت تشخیص مصلحت جامعه	۲۲
			ویژگی‌های ضروری رهبری (شناخت قانون الهی، عدالت و برخورداری از توان مدیریتی)	۲۳

جدول وجود یا عدم وجود حساسیت نظری (در حوزه اهداف)

ملاحظات	حساسیت نظری	عدم حساسیت نظری	اهداف	ردیف
			تهذیب نفس	۱
			تربیت و فضیلت	۲
			اقامه عدل	۳
			سعادت و کمال	۴
			تحقق احکام اسلام	۵
			پاسداری از ارزش‌ها	۶
			حاکمیت دین و تقوا	۷
			حاکمیت قرآن، فقه و فقیه و علم و عدل	۸
			الگوی حکومت علوی	۹
			هدف‌ها و شاخص‌های اصلی راه رسیدن به هدف‌ها	۱۰

جدول وجود یا عدم وجود حساسیت نظری (در حوزه سیاست‌ها)

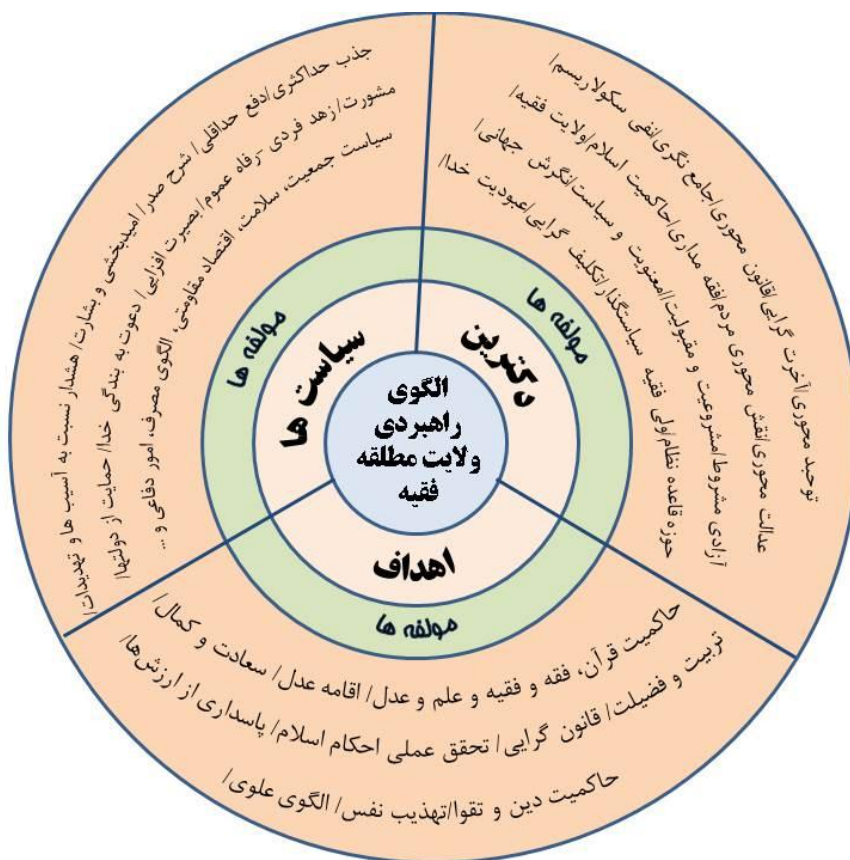
ردیف	سیاست‌ها	عدم حساسیت نظری	حساسیت نظری	ملاحظات
۱	قانون محوری			
۲	مردم‌سالاری دینی			
۳	نقش تربیتی دولت			
۴	نهی نظام سرمایه‌داری و کمونیستی			
۵	فقه جواهری و پویا با لحاظ دو عنصر زمان و مکان			
۶	تصرف در اموال و انفس و اجرای طلاق در صورت مصلحت اسلام، نظام و مردم			
۷	فقط قانون الهی حکومت می‌کند/ فقیه مانع دیکتاتوری است			
۸	نظارت و جلوگیری فقیه از حرکت انحرافی دولتمردان، مصونیت ساز و امنیت آفرین است			
۹	نهادی به‌مثابه تعیین مصلحت نظام و حل‌گره عدم توافق بین مجلس و شورای نگهبان			
۱۰	عدم جواز رد احکام ثانویه (ای که توسط عرف کارشناسان ثابت شده)			
۱۱	الزامات جریان‌های فکری و سیاسی (وفاداری نسبت به اسلام و انقلاب)			
۱۲	حل ضرورت‌های کشور با مکانیسم «احکام ثانویه» و «ولایت فقیه»			
۱۳	نقش نظارتی ولی فقیه			

۵۶ فصلنامه امنیت ملی، سال ششم، شماره بیست و یکم، پاییز ۱۳۹۵

۱۴	قاطعیت در راه هدف، شجاعت و هزینه دادن برای آن		
۱۵	تأکید بر اسلام و تقویت دین و وحدت		
۱۶	هشدار نسبت به آسیب‌ها و انحراف‌های فکری حوزویان		
۱۷	فقه، تشخیص درست موضوعات و اهتمام به مجموعه‌ای از علوم انسانی و غیره، که دارای تأثیر در استنباط و تنقیح موضوعات فقهی‌اند		
۱۸	اقتدار درون‌زا		
۱۹	آلودگی اخلاقی مانع درک حقیقت از یک‌سو و قدرت‌طلبی از سوی دیگر می‌شود		
۲۰	تأکید بر وحدت و محورهای سه‌گانه آن (۱- اسلام ۲- امام ۳- ولایت فقیه)		
۲۱	تأکید بر نقاط قوت و مزیت‌های برتر و بی‌بدیل (ایمان و اعتقاد و همراهی و همکاری مردم با حکومت)		
۲۲	تضمین پیشرفت با حفظ ارزش‌ها در سایه فقیه عادل زمان‌شناس		
۲۳	پیوند مردم با نظام از طریق ولایت فقیه		
۲۴	ماهیت حکومت از جنس حکومت علوی (مؤلفه‌ها: هدایت الهی/معارف دین/قدرت عملکرد/ترجیح خواست مردم بر خواست شخصی و پایبندی کامل به دین/عدالت/تقوی...)		
۲۵	حمایت از دولت‌های برآمده از رأی مردم		
۲۶	انعطاف به‌جا و قاطعیت به‌جا		
۲۷	جذب حد اکثری و دفع حداقلی		

			شرح صدر	۲۸
			امیدبخشی و بشارت	۲۹
			مشورت	۳۰
			زهد فردی رفاه عمومی	۳۱
			بصیرت افزایی	۳۲
			سیاست جمعیت	۳۳
			سیاست سلامت	۳۴
			سیاست اقتصاد مقاومتی	۳۵
			سیاست الگوی مصرف	۳۶
			سیاست نظام اداری	۳۷
			سیاست‌های کلی نظام و برنامه‌های پنج‌ساله	۳۸
			سیاست مسکن و شهرسازی	۳۹
			سیاست امور دفاعی	۴۰
			سیاست فرهنگ	۴۱
			سیاست کنترل قوای سه‌گانه	۴۲
			سیاست فضای مجازی	۴۳

مدل راهبردی ولایت مطلقه فقیه بر اساس دکترین، اهداف و سیاست‌های امامین انقلاب اسلامی

۴) تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

– مدل راهبردی «رهبری ولایت مطلقه فقیه» سه‌شاخه‌ای و مبتنی است بر دکترین، اهداف و سیاست‌های امامین انقلاب اسلامی

دکترین شامل مؤلفه‌هایی چون: توحید محوری، عدالت محوری، آخرت گرایی، جامع‌نگری اسلام، نقش معجزه‌آسای مردم، ولایت فقیه از احکام اولیه است، قانونی و قانون‌گرا بودن آزادی در حدود قانون، مشروعیت و مقبولیت، اختیارات فقیه فراتر از قانون اساسی است، درهم تنیدگی معنویت و سیاست، نگاه بین‌المللی و جهانی، حوزه علمیه به‌عنوان قاعده نظام اسلامی (با تأکید بر سه عنصر فقه، تهذیب و آگاهی سیاسی) مردمی بودن نظام شرط بقاء آن است، ولایت فقیه حکومت

معیارهاست، ولی فقیه در سیاست‌گذاری نقش اصلی را دارد؛ نه در اجرا، ولایت فقیه «جزو مسلمات فقه شیعه است، حکومت اسلامی به معنای حکومت مسلمانان نیست نقطه‌ی قوت در این نوع حکومت: ۱- ایمان ۲- وحدت دولت-ملت است.

معنویت، عدالت و احیای هویت اسلامی، تکلیف‌گرایی، بندگی و عبودیت خدا، نفی سکولاریسم، ضرورت برخورداری فقیه از بینش سیاسی-اجتماعی و قدرت تشخیص مصلحت جامعه، ویژگی‌های ضروری رهبری (شناخت قانون الهی، عدالت و برخورداری از توان مدیریتی)

اهداف مبتنی بر مؤلفه‌هایی چون:

تهذیب نفس، تربیت و فضیلت، اقامه عدل، سعادت و کمال، تحقق احکام اسلام، پاسداری از ارزش‌ها، حاکمیت دین و تقوا، حاکمیت قرآن، فقه و فقیه و علم و عدل، تحقق الگوی حکومت علوی

سیاست‌ها مبتنی بر مؤلفه‌هایی چون:

قانون محوری، مردم‌سالاری دینی، نقش تربیتی دولت، نفی نظام سرمایه‌داری و کمونیستی، فقه جواهری و پویا با لحاظ دو عنصر زمان و مکان، تصرف در اموال و انفس و اجرای طلاق در صورت مصلحت اسلام، نظام و مردم، فقط قانون الهی حکومت می‌کند، فقیه مانع دیکتاتوری است، نظارت و جلوگیری فقیه از حرکت انحرافی دولتمردان، مصونیت ساز و امنیت آفرین است، نهادی به‌مثابه تعیین مصلحت نظام و حل‌گره عدم توافق بین مجلس و شورای نگهبان، عدم جواز رد احکام ثانویه (ای که توسط عرف کارشناسان ثابت شده)، الزامات جریان‌های فکری و سیاسی (وفاداری نسبت به اسلام و انقلاب)، حل ضرورت‌های کشور با مکانیسم «احکام ثانویه» و «ولایت فقیه»

نقش نظارتی ولی فقیه، قاطعیت در راه هدف، شجاعت و هزینه دادن برای آن، تأکید بر اسلام و تقویت دین و وحدت، هشدار نسبت به آسیب‌ها و انحراف‌های فکری حوزویان، فقه، تشخیص درست موضوعات و اهتمام به مجموعه‌ای از علوم انسانی و غیره، که دارای تأثیر در استنباط و تنقیح موضوعات فقهی‌اند، اقتدار درون‌زا.

تأکید بر وحدت و محورهای سه‌گانه آن (۱- اسلام ۲- امام ۳- ولایت فقیه).

تأکید بر نقاط قوت و مزیت‌های برتر و بی‌بدیل (ایمان و اعتقاد و همراهی و همکاری مردم با حکومت)، تضمین پیشرفت با حفظ ارزش‌ها در سایه فقیه عادل زمان‌شناس.

۶۰ فصلنامه امنیت ملی، سال ششم، شماره بیست و یکم، پاییز ۱۳۹۵

پیوند مردم با نظام از طریق ولایت فقیه، ماهیت حکومت از جنس حکومت علوی (مؤلفه‌ها: هدایت الهی/ معارف دین/ قدرت عملکرد/ ترجیح خواست مردم بر خواست شخصی و پایبندی کامل به دین/ عدالت/ تقوی...)

حمایت از دولت‌های برآمده از رأی مردم، انعطاف به جا و قاطعیت به جا، جذب حد اکثری و دفع حداقلی، شرح صدر، امیدبخشی و بشارت، مشورت، زهد فردی رفاه عمومی، بصیرت افزایی، سیاست جمعیت، سیاست سلامت، سیاست اقتصاد مقاومتی سیاست الگوی مصرف، سیاست نظام اداری، سیاست‌های کلی نظام و برنامه‌های پنج‌ساله، سیاست مسکن و شهرسازی، سیاست امور دفاعی، سیاست فرهنگ، سیاست کنترل قوای سه‌گانه و سیاست فضای مجازی

(۵) نتیجه‌گیری:

- (۱) در این پژوهش جمع‌بندی و نتیجه‌گیری زیر به دست می‌آید:
- (۲) گفتمان الهی حضرت امام (رحمت‌الله) و مقام معظم رهبری در حوزه رهبری ریشه در آموزه‌ها و مبانی معرفتی انبیا و اولیاء سلف دارد و اساس آن را می‌توان در توحید محوری، آخرت‌گرایی و اصل عدالت دانست
- (۳) در حوزه دکترین مؤلفه‌های زیر به دست آمد:
- (۴) توحید محوری، عدالت‌گرایی، آخرت‌گرایی، جامع‌نگری اسلام، تأکید بر نقش معجزه‌آسای مردم، ولایت فقیه از احکام اولیه است، قانونی و قانون‌گرا بودن، آزادی در حدود قانون، مشروعیت الهی و مقبولیت مردمی، اختیارات فقیه فراتر از قانون اساسی است، درهم تنیدگی معنویت و سیاست، نگاه بین‌المللی و جهانی، تلقی حوزه علمیه به‌عنوان قاعده نظام اسلامی (با تأکید بر سه عنصر فقه، تهذیب و آگاهی سیاسی)، مردمی بودن نظام شرط بقاء آن است، ولایت فقیه حکومت معیارهاست، ولی فقیه در سیاست‌گذاری نقش اصلی را دارد؛ نه در اجرا، ولایت فقیه «جزو مسلمات فقه شیعه است، حکومت اسلامی به معنای حکومت مسلمانان نیست، نقطه‌ی قوت در این نوع حکومت: ۱- ایمان ۲- وحدت دولت-ملت است، معنویت، عدالت و احیای هویت اسلامی، تکلیف‌گرایی و بندگی و عبودیت خدا
- (۵) در عرصه اهداف مؤلفه‌های زیر استخراج گردید:
- (۶) رساندن جامعه به سعادت و کمال، حرکت نظام در جهت الگوی حکومت علوی، اقامه عدل، اصل تربیت و فضیلت، علم همراه با تهذیب نفس تحقق عملی احکام اسلام، پاسداری از ارزش‌ها،

حاکمیت دین و تقوا از مجرای ولایت فقیه، حکومت اسلامی: حکومت قرآن، هدف‌ها و شاخص‌های اصلی راه رسیدن به هدف‌ها، حکومت فقه و فقیه و حکومت علم و عدل

(۷) در محور سیاست‌ها مؤلفه‌های زیر به دست آمد:

(۸) قانون محوری، نفی سکولاریسم، ضرورت برخورداری فقیه از بینش سیاسی-اجتماعی و قدرت تشخیص مصلحت جامعه، مردم‌سالاری دینی، نقش تربیتی دولت، نفی نظام سرمایه‌داری و کمونیستی، فقه سنتی با لحاظ دو عنصر زمان و مکان، ویژگی‌های ضروری رهبری (شناخت قانون الهی، عدالت و برخورداری از توان مدیریتی)، تصرف در اموال و انفس و اجرای طلاق در صورت مصلحت اسلام، نظام و مردم، حاکمیت فقط از طریق قانون الهی، فقیه مانع دیکتاتوری است، نظارت و جلوگیری فقیه از حرکت انحرافی دولتمردان، مصونیت سازی و امنیت آفرینی ولی فقیه، نهادی به مثابه تعیین مصلحت نظام و حل گره عدم توافق بین مجلس و شورای نگهبان، الزامات جریان‌های فکری و سیاسی (وفاداری نسبت به اسلام و انقلاب)، حل ضرورت‌های کشور با مکانیسم «احکام ثانویه» و «ولایت فقیه»، نقش نظارتی ولی فقیه، قاطعیت در راه هدف، شجاعت و هزینه دادن برای هدف‌ها، تأکید بر اسلام و تقویت دین و وحدت، هشدار نسبت به آسیب‌ها و انحراف‌های فکری حوزویان فقه، تشخیص درست موضوعات و اهتمام به مجموعه‌ای از علوم انسانی و غیره، که دارای تأثیر در استنباط و تنقیح موضوعات فقهی اند فقه، نقش زمان و مکان در استنباط فقهی با عنایت به آسیب «بی‌بندوباری علمی» از یک سو و «جمود و کوته‌بینی فکری» از سوی دیگر، اقتدار درون‌زا، آلودگی اخلاقی مانع درک حقیقت از یک سو و قدرت‌طلبی از سوی دیگر می‌شود، تأکید بر وحدت و محورهای سه‌گانه آن (۱- اسلام ۲- امام ۳- ولایت فقیه)، تأکید بر نقاط قوت و مزیت‌های برتر و بی‌بدیل (ایمان و اعتقاد و همراهی و همکاری مردم با حکومت)، تضمین پیشرفت با حفظ ارزش‌ها در سایه فقیه عادل زمان‌شناس، پیوند مردم با نظام از طریق ولایت فقیه، ماهیت حکومت از جنس حکومت علوی (مؤلفه‌ها: هدایت الهی/معارف دین/قدرت عملکرد/ترجیح خواست مردم بر خواست شخصی و پایبندی کامل به دین/عدالت/تقوی...)، حمایت از دولت‌های برآمده از رأی مردم، انعطاف به‌جا و قاطعیت به‌جا، جذب حداکثری و دفع حداقلی، شرح صدر، امیدبخشی و بشارت، مشورت، زهد فردی رفاه عمومی و بصیرت افزایی

۶) پیشنهاد:

۹) مستندسازی تجارب نظام مبتنی بر ولایت فقیه برای مدیران آینده و نیز جغرافیای بیداری اسلامی
۱۰) گفتمان سازی در راستای معرفی تجارب موفق نظام مبتنی بر ولایت فقیه در عصری که خلاء نظام
حکومتی مطلوب با فروپاشی نظام سوسیالیستی شرق و جنبش ۹۹ درصدی در غرب اتفاق افتاده
است.

۱۱) تبیین و اقیانوس سازی جوانان و مدیران آینده کشور نسبت به مبانی و ریشه‌های گفتمان ولایت فقیه
۱۲) به منظور افزایش کارایی اقدام دوسویه متوازن انجام گردد: از یک سو بصیرت افزایی در آحاد جامعه
در خصوص ضرورت و پیامدهای تبعیت پذیری بیشتر دولتمردان از فرمان‌ها و تدابیر رهبری و از
سوی دیگر ایجاد، تنظیم و ارائه موازین حقوقی و نظارتی الزام‌آور در جهت به‌کارگیری مطالبات
ولی فقیه توسط دولت‌مردان

فهرست منابع:

- قرآن، (۱۳۸۱)، ترجمه مهدی الهی قمشه‌ای، چاپ چهارم، تهران، انتشارات اسوه
- نهج البلاغه، (۱۳۶۵)، ترجمه علی النقی (فیض الاسلام)، تهران، بی‌نا
- امام خمینی (رحمت الله)، حکومت اسلامی (ولایت فقیه)، (۱۳۷۸)، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (رحمت الله)
- امام خمینی (رحمت الله)، روح الله، (۱۳۷۹)، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (رحمت الله)
- امام خمینی، روح الله الموسوی، کتاب البیع، قم، مطبوعاتی اسماعیلیان
- جوادی آملی، عبدالله، (۱۳۸۹)، ولایت فقیه ولایت، فقهت و عدالت، قم، نشر اسراء
- صحیفه امام (رحمت الله)، نرم افزار
- مقام معظم رهبری، (۱۳۹۳)، طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن، چاپ چهارم، مشهد، سلمان فارسی
- مقام معظم رهبری، حدیث ولایت، نرم افزار
- منتظری، حسینعلی، (۱۴۰۸ ه.ق)، دراسات فی ولایه الفقیه و فقه الدوله الاسلامیه الجزء الاول، قم، مکتب الاعلام الاسلامی

